

megítélése) és a nagytérsegi identifikáció (a saját ország hovatarozása) összevetésével rámutat azokra a történelmi, geopolitikai, kulturális tényezőkre, melyek e napjainkban átalakulóban lévő társadalmi képződményeknek a mentális térképünkön való reprezentációját befolyásolják.

BÁRTH M. JÁNOS az erdélyi névföldrajzi jelenséghatárok vizsgálatára irányuló kutatásából ad közre mutatókat (213–226), megkísérelve a névadási régiók nyelvjárási határvonalakhoz hasonló nyalábokba rendeződésének igazolását. A Romániai magyar nyelvjárások atlaszából és SZABÓ T. ATTILA történelmi helynévgyűjtéseiből készült adatbázisok tanulságai közül három példát mutat be. A hangtani természetűek közül a mezősegi *e*-zés hatókörét veti össze a *büdös* ~ *büdes* elemet tartalmazó helynevek földrajzi megoszlásával. A szinonim lexikai elemek tanúságait a *bodon* és *küpi* szavakat tartalmazó helynevek térképre vetítésével szemlélteti. A névadási típusok területi varianciájának feltérképezési lehetőségeit és nehézségeit az *-sd* képzős és a patrocíniumi helynevek térképre vetítésével mutatja be.

NÉMA SÁNDOR 1715 előtt eltűnt vagy elpusztult, Győr vármegyei települések elhelyezkedésének rekonstruálására vállalkozik. A 23 egykori települést úrbéri és kataszteri térképek egymásra vetítésével és a korábbi földrajzinév-gyűjtések eredményeinek felhasználásával lokalizálja, s rövid történelmi áttekintést is ad hozzájuk.

A kötetet a szerzők munkásságának rövid ismertetése zárja (257–263).

A tanulmányok jól illeszkednek a Névregionalizmusok címhez, ugyanakkor e tágon meghatározott témakörön belüli tartalmi sokszínűségük a megközelítések eltérőségével társul, ezáltal is kiemelve a névföldrajz interdiszciplináris jellegét, egyúttal hozzájárulva annak erősítéséhez. Nyelvészek mellett egy-egy levéltáros és geográfus írása is helyet kapott a kötetben, ezáltal is széles olvasóközönségnek ajánlva a könyvet.

BAGYINSZKI SZILVIA

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8556-8767>

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem

Bölcsészettudományi Kar

Az ember és a nyelv – térben és időben. Emlékkönyv Szabó T. Attila születésének 110. évfordulóján

Szerkesztette: BENŐ ATTILA – T. SZABÓ CSILLA. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, 2016. 200 lap

A kötet a Szabó T. Attila születésének 110. évfordulójára, 2016. január 29–30-án rendezett konferencián elhangzott előadások szerkesztett változatát tartalmazza. A három fejezet közül (A nyelvtudós és az ember, Nevek térben és időben, A nyelv időbelisége) a következőkben a második, a kötet névtudományi írásait tartalmazó nagy egység írásaival, valamint a harmadik rész egy szintén névtani témájú tanulmányával foglalkozom.

HOFFMANN ISTVÁN SZABÓ T. ATTILA névtani tevékenységének, munkáinak áttekintése során felhívja a figyelmet a névkutatás interdiszciplinaritására, valamint arra, hogy a személy- és helynevek más tudományok számára is forrásul szolgálhatnak (39–49).

A kor(meg)határozó nevek KNEZSA ISTVÁN és MELICH JÁNOS nevéhez köthető elméletek bemutatása és összefoglalása után HOFFMANN arra is rámutat, hogy a forráshiány ellensúlyozására kidolgozott elméletet általában komolyabb kritika nélkül fogadták el a magyar nyelv- és névtörténet kutatói, kivéve SZABÓ T. ATTILÁT, aki az elmélet egyes részeit alaposabb vizsgálat alá vonva az elgondolás elméleti megalapozottságát és áttételesen a tarthatóságát is kétségbe vonta.

RÁCZ ANITA a településnevekről alkotott korábbi elgondolásokat azzal egészíti ki, hogy a magyarok Kárpát-medencébe való beköltözését követő évszázadokban az *-i* és *-d* képzős nevek, illetve a *-falva*, *-háza*, *-laka*-féle utótaggal létrejött összetett helynevek mellett más településnév-típusok is jellemzőek voltak (50–61). A „klasszikus” helynév-tipológiai elgondolások és a hiányos adatállomány vázolása után a szerző saját módszer-tanát ismerteti, majd az egyes szemantikai típusok kronológiai viszonyait mutatja be, diagramokon is szemléltetve. Ezek alapján úgy véli, tartható itt az az elgondolás, amely szerint a metonimikus és metaforikus névalkotás korábbi az összetétellel való névalkotásnál, ugyanakkor az egyes szemantikai csoportokhoz köthető településnevek létrejöttét lezáró pontos korszakhatárok megállapíthatóságát kétségbe vonja.

GYÖRFFY ERZSÉBET SZABÓ T. ATTILÁNAK a Felső- és Közép-Erdély történeti helynév-kincsével kapcsolatos tevékenységét áttekintve A kalotaszegi helynévanyag vízrajzi szó-kincse című munkájára külön is kitér (62–69). Ehhez kapcsolódva igyekszik újabb szempontok felvetésével ösztönözni a kutatókat a kalotaszegi vízrajz szókincsének alaposabb vizsgálatára. A tanulmány először kategorizálja a kalotaszegi vízrajzi közneveket, majd áttekinti ezeknek a vízzel kapcsolatos elnevezések létrehozásában játszott szerepét és e nevek morfológiai felépítését. Azt is bemutatja, hogy SZABÓ T. ATTILA hogyan rendszerezte az azonos szótóvet tartalmazó vízrajzi közneveket, továbbá javaslatot tesz a formáns nélküli és a továbbképzett formák külön tárgyalására; végül pedig a földrajzi köznevek területi elterjedését mutatja be.

TÓTH VALÉRIA a személynevek rendszerezéséhez kidolgozott kognitív-pragmatikai megközelítéssel empirikus alapú, funkcionális szemléletű névelméleti feldolgozásra vállalkozik, ugyanis úgy gondolja, hogy általános névelméleti alapokról közelítve nagyobb eséllyel ragadható meg a különféle írott forrásokban fellelhető személyjelölő szerkezetek mögött rejlő korabeli beszélt nyelvi valóság (70–88). A rendszertani összefüggések helynevek felőli megragadásához a szerző szemléletváltást szorgalmaz, a személynévi alapszót állítva a középpontba. A továbbiakban ez alapján írja le az ómagyar kor személynév-rendszerét, az egyes névfajtákat kronologikus sorba rendezve, a kisebb részrendszerek kiépülésére is reflektálva.

N. FODOR JÁNOS Erdély 18. század eleji személynévanyagának néhány névtani és interdiszciplináris tanulságát kívánja szemléltetni (89–105). Adataiból jól látszik, hogy az első húsz név közt nem szerepel román eredetű családnév, valamint a *Tót*, *Horvát* és *Orosz* nevek kisebb megterheltségét is megfigyelhetjük e területen. A magyarországi családnév-anyag leggyakoribb nevei Erdélyben is nagy számban fordulnak elő, de míg a húsz leggyakoribb magyarországi családnév között csak két apanévit találunk, addig a székely székely anyagában nyolcat is. A továbbiakban a szerző az *Oláh* név sajátosságait mutatja be diakrón szempontból. Az *oláh* lexéma társadalmi státusz szerinti (köznévi és családnévi) előfordulásait vizsgálva megfigyelhető, hogy olyan, alsóbb társadalmi rétegbe tartozó személyekre vonatkozik, akik még nem tagolódtak be a székelyek közé.

VÖRÖS FERENC az Erdélyi magyar szótörténeti tár és az 1720-as országos összeírás korpuszát felhasználva három névtípus alapján igyekszik különféle nyelv- és névföldrajzi összefüggésekre rávilágítani (106–133). A tanulmány elsőnek a *fazekas*-nak az összeírásban szereplő különböző változatait, azok gyakoriságát és földrajzi elterjedését vizsgálja. A másik lexéma az 'onnan/oda való' jelentésű román kölcsönelem *-i* képzős származéka, az *ohabai*. VÖRÖS az SzT. alapján feltételezett és az összeírás alapján kirajzolódó valódi földrajzi megoszlás összevetésével arra hívja fel a figyelmet, hogy csupán regionális forrásokra támaszkodva óvakodni kell az elhamarkodott következtetésektől. Harmadikként a szerző a *-fi* névrészes családneveket vizsgálja, cáfolva HAJDÚ MIHÁLY megállapítását a név keleti dominanciájáról.

BARTH M. JÁNOS a névföldrajz iránt megélenkülő érdeklődést a vizsgálható anyagok gyarapodásával, az adatkezelési, geoinformatikai technológia fejlődésével, hozzáférhetővé válásával magyarázza; SZABÓ T. ATTILA erdélyi történeti helynévgyűjtésének jelentőségét pedig a korpusz méretében és adatgazdagságában látja (134–143). Felhívja a figyelmet arra, hogy az adattárban a nevekben megnyilvánuló hangtani különbségekre kevés példát találunk, a helyneveket alkotó szókincs azonban széles lehetőségeket kínál a névföldrajzi vizsgálatokra. A tanulmány ezután néhány földrajzi köznévi területi megoszlását szemlélteti.

MÁR ORSOLYA Sepsikőröspatak és Kálnok helyneveinek a HOFFMANN-féle modell szerinti funkcionális-szemantikai, lexikális-morfológiai, illetve keletkezéstörténeti szempontok szerinti elemzésével arra keresi a választ, hogy milyen névadási módok jellemzőek e háromszéki településekre (144–153). Saját gyűjtése alapján a következőket állapítja meg: Sepsikőröspatak helynévanyagának legnagyobb részét a határnevek képezik, a második leggyakoribb fajta az építménynevek, a harmadik pedig a víznevek csoportja. A két falu teljes névanyagát vizsgálva elmondható, hogy az egyrészes helynevek jellemzően morfológiai, a kétrészesek pedig szintagmatikus szerkesztéssel jöttek létre.

SZENTGYÖRGYI RUDOLF egy tervezett, az etimológiai kutatások elméletét és módszertanát összefoglaló munkához kíván észrevételeivel hozzájárulni (174–182). Fontosnak tartja leszögezni, hogy az etimológiai vizsgálatok nem épülhetnek preconcepciókra. Legfőképp a fel-felbukkanó rendszerszerű analógiák vélelmének problémáira hívja fel a figyelmet, SZABÓ T. egy írása alapján konkrét példákon is szemléltetve a kérdést: a *leány* és az *asszony* földrajzi nevekben való előfordulásainak különböző motivációit veszi sorra. Végezetül a szerző ezek alapján néhány konkrét módszertani alapelvet is megfogalmaz.

A tanulmányok széleskörűen reprezentálják SZABÓ T. ATTILA munkásságának főbb területeit; az egész kötet tematikai változatosságát látva pedig megérthetjük, miért is méltatják az első fejezet visszaemlékezői a nyelvész személyes érdeklődésének sokszínűségét.

KAZSIMÉR SOMA BALÁZS

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0458-8134>

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem

Bölcsészettudományi Kar